

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

S.Xalilova,
D.Ibodullayeva

*SVPYMO'MM Aniq va Tabiiy fanlarni
o'qitish metodikasi kafedrası o'qituvchilari
E-mail:sevaraabdumannabovna@gmail.com Tel: (97) 9070603*

***DORIVOR O'SIMLIKLAR VA ULARDAN OQILONA
FOYDALANISHNING O'RNI VA AHMIYATI***

Annotatsiya

Ushbu maqolada dorivor o'simliklar va ulardan oqilona foydalanish, dorivor o'simlikni asrab avaylash yo'llari haqida misollar keltirilgan.

Kalit so'zlar: dorivor o'simliklar, madaniy o'simliklar, kasalliklar, dori-darmon

Abstract

In this article, provides examples of medicinal plants and their wise use, to preserve them

Key words: medicinal plants, cultivated plants, diseases, medicine

Аннотация

В данной статье представлены примеры лекарственных растений и их рациональное использование, способы сохранения лекарственных растений.

Ключевые слова: лекарственные растения, культурные растения, болезни, медицина

Kirish

Makrofag hujayralari oʻtkir yalligʻlanish reaksiyasining tez faollashishi tugʻma immunitet va organizm tabiiy himoyasining asosiy qismi hisoblanadi. Biroq, yalligʻlanish jarayonlari autoimmun reaksiyalarining kelib chiqishiga sabab boʻlishi mumkin, yaʼni immun tizimning haddan tashqari faollashuvi, masalan, koronavirus infeksiyasida sitokin shtormi yoki surunkali yalligʻlanish jarayonlari (astma, revmatoid artrit, diabet, yarali kolit) yuzaga kelishi mumkin. Bu jarayonlar organizmga bevosita zarar yetkazadi. Steroid boʻlmagan yalligʻlanishga qarshi dorilar va glyukokortikoidlar bilan yalligʻlanishga qarshi terapiya koʻpincha kerakli taʼsirga ega emas. Shu munosabat bilan, makrofaglarning faollashuvini va yalligʻlanishga qarshi sitokinlarning faolligini bostiradigan birikmalar yordamida immunokorreksiya qilish imkoniyatini oʻrganish masalasi dolzarbdir [2,3].

Ushbu birikmalar oʻsimliklardan ajratilgan sintetik yoki tabiiy boʻlishi mumkin. Dorivor oʻsimliklar inson kasalliklarini davolash uchun yangi dori-darmonlarni ishlab chiqish uchun mobil resurslarni taqdim etadi. Soʻnggi yillarda ularning keng manbalari va qazib olish qulayligi tufayli oʻsimlik ekstraktlari asta-sekin tadqiqotning qaynoq nuqtasiga aylandi. Hozirgacha 35 000-70 000 ga yaqin oʻsimlik turlari terapevtik taʼsiri uchun oʻrganilgan [5].

Mamlakatimizda aholining tibbiy madaniyatini oshirish, dorivor oʻsimliklar afzalliklarini aholi va shifokorlar orasida keng targʻib etish, dorivor oʻsimliklarni yetishtirish va chuqur qayta ishlashda ilm-fan va ishlab chiqarish korxonalarining kooperatsiya aloqalarini yoʻlga qoʻyish va mustahkamlashga doir qator ishlar amalga oshirilmoqda. Bundan tashqari ilmiy faoliyatga oid davlat dasturlari doirasida dorivor oʻsimliklardan yangi biologik faol moddalarni ajratib olish, ularni chuqur qayta ishlashni yoʻlga qoʻyish, dorivor oʻsimliklarning sertifikatlangan urugʻchiligini tashkil etish, dorivor oʻsimliklar koʻchatlarini “in-vitro” usulida koʻpaytirish, ularni yetishtirish agrotexnologiyasini yaratish kabi keng koʻlamli ishlar yoʻlga qoʻyilmoqda. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M. Mirziyoyevning “Dorivor oʻsimliklarni madaniy holda yetishtirish va qayta ishlash hamda davolashda ulardan keng foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari toʻgʻrisidagi” 20.05.2022 yildagi PQ-251-son qarori ham yuqorida fikrimizning yaqqol dalilidir [1].

Ushbu qarorga muvofiq ma'lum hududlarda o'sadigan o'simlik va yashaydigan hayvonlarni tabiiy sharoitda saqlab qolish uchun maktab darsliklariga kiritish, o'quv mashg'ulotlarini tashkil qilish ahamiyati kattadir. Dorivor o'simliklarni tabiatdagi zaxirasini saqlab qolish va har yili ulardan ma'lum miqdorda mahsulot tayyorlab turish maqsadida, yuqorida aytib o'tilgan tadbirlardan tashqari yana quyidagi qoidalarga rioya qilish maqsadga muvofiqdir:

1. O'quvchilar dorivor o'simlik mahsulotlarini o'z vaqtida to'g'ri va kerakli miqdorda tayyorlash, to'g'ri quritish va saqlash ko'nikmalarini shakllantirish. Bu esa yovvoyi holda o'sadigan dorivor o'simliklarni ortiqcha yig'ib, isrofgarchiligidan saqlaydi.

2. Dorivor o'simlik mahsulotlarini ilmiy asoslangan reja bo'yicha, ko'p o'sadigan joylarni va zaxirasini to'g'ri aniqlab bilgan hamda tayyorlanadigan joylarini vaqt-vaqtda almashtirib turgan holda yig'ish lozim. Agarda shu keltirilgan qoidalarga amal qilinsa, bu dorivor o'simliklarni tabiatda o'sish joyini saqlab qolish mumkin.

3. Ko'p yillik o'simliklarning yer ustki qismi (bargi, guli, mevasi) dan dori tayyorlanadigan bo'lsa, ularning ildizi bilan sug'urib olmaslik lozim. Bordi-yu, yerostki organlari (ildizpoya, ildiz, tuganak) kavlanadigan bo'lsa, mevasi pishib to'kilgandan so'ng yig'ish kerak. Aks holda shu dorivor o'simliklar keyinchalik o'sha joyida o'simlik o'sib chiqmasligi mumkin.

4. Yovvoyi holda o'sadigan dorivor o'simliklardori tayyorlash uchun yig'ib olingandan so'ng (ayniqsa, yer osti organlari kavlab olingandan so'ng) ularning keyinchalik yana o'sib chiqishiga katta ahamiyat berish lozim. Buning uchun bir yerdan necha yilgacha o'simlik mahsulotini yig'ish mumkin va necha yil dam berish kerakligi haqidagi qoidalarga qat'iy rioya qilish kerak.

5. Dorivor o'simliklardan kompleks va hamma qismlaridan to'liq foydalanish zarur bo'lganda ularning xom ashyosini kamroq tayyorlash kerak. Natijada tabiiy o'sish joyida ularning zaxiralarini saqlab qolish mumkin bo'ladi.

Agarda dorivor o'simliklar ildizpoyasi, ildizi, tuganak yoki piyoz dorivor mahsulot bo'lsa, shu o'simliklarning yer ustki qismini kimyoviy va farmakologik jihatdan o'rganib, yer ostki organlari o'rnida ishlatishga tavsiya etish, shu o'simlikning

tabiiy o'sish joyidagi zaxirasini saqlab qolishda ahamiyati juda katta. Bu ham dorivor o'simliklarni muhofaza qilishning asosiy tadbirlaridan biridir.

6. Dorivor o'simliklarni sug'oriladigan yerlarga ko'proq ekib o'stirish va ularni agrotexnikasi yaratilsa, respublikamizda tabiiy sharoitda o'sayotgan dorivor o'simliklar zaxirasini saqlab qolish imkoniyati yaratiladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkunki yuqorida keltirilgan dorivor o'simliklar zaxirasini tabiatda saqlab qolish tadbirlariga birinchi galda maktabdan o'quvchilarga mahalliy ya'ni o'zlari yashab turgan xududlar dorivor o'simliklari, dorivor o'simliklarning dorivorlik xususiyatlari bilan tanishtirish ulardan oqilona foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantirish lozim. Shu kabi ishlarning amalga oshirilishi, tabiat boyliklaridan biri bo'lgan dorivor o'simliklar tabiiy o'sish joylarida uzoq vaqtlar saqlanib qoladi va insonga ko'p xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoyev SH.M. "Dorivor o'simliklarni madaniy holda yetishtirish va qayta ishlash hamda davolashda ulardan keng foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi" 20.05.2022 yildagi PQ-251-son qarori

2. Мурдахаев Ю. М. Лекарственные культуры в Узбекистане, Ташкент, 2001.

3. Ataboyeva H. N. va boshqalar. O'simlikshunoslik. Toshkent, 1995.

4. Murdaxayev Yu.M. O'zbekistonda vatan topgan dorivor o'simliklar. Toshkent, 1990.

5 World Health Organization (WHO). Regulatory Situation of Herbal Medicines: A Worldwide Review; World Health Organization (WHO): Geneva, Switzerland, 2013.